

ÇAĞDAŞ CEZA ADALETİ İÇİNDE MAĞDUR

Arş. Gör. Ferhat USLU*

* Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

GİRİŞ

G ünümüz ceza yargılamasında, sanığın sahip olduğu haklar oldukça iyileştirilmiştir. İlkel toplumlarda intikam alma şeklinde uygulanan ceza adaletinin günümüzdeki uygulanan şeklini alması uzunca bir zaman almıştır.^[1] Günümüzde, suçluluğu sabit olana kadar herkes suçsuz olduğu kabul edilmektedir. Ceza yargılamasının amacı olan, gerçeğin ortaya çıkarılması için, her türlü işkence, eziyet ve insanlık dışı muamele yapılmasına kayıtsız kalan sistemler büyük ölçüde terkedilmiş. Bunun yerine anılan yolla elde edilen delillerin ve beyanların olayı aydınlatmada kullanılmadığı, sanığın ücretsiz müdafii yardımından faydalandığı, susma hakkının olduğu, sanığın her türlü baskı ve tehlikeden korunmasını sağlamaya yönelik sistemler benimsenmeye başlamıştır.

1.3.1926 tarih ve 765 sayılı Mülga Türk Ceza Kanunu (TCK), medeni hukuk ile ceza hukuku arasında kesin bir ayırımın bulunduğunu ve tazminatın ceza hukukuna yabancı olduğunu kabul eden “*klasik doktrinin*” etkisi altında kaleme alınmıştır. Klasik doktrin anlayışı, suçtan kamunun yani devletin zarar gördüğünü kabul etmiş, böylece devlet ve sanık arasında güçlü bir ilişki kurulmuştur^[2]. Suç işlemekle itham edilen sanığın, güçlü olan devletin karşısında kendisini savunabilmesi için “*silahların eşitliği ilkesi*”^[3] gereğince, bir takım haklarla donatılması gerektiği kabul edilmektedir. Özellikle ceza yargılamasına masum kişilerin de konu olabileceği ve bireyin özgürlüklerinin kısıtlanması gibi kimi ağır sonuçlar doğurabileceği de göz önüne alınacak olursa, konunun önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Bu konuda Roma İmparatoru Traianus’a atfedilen “*Bir suçsuzun cezalandırılması yerine bin suçlunun cezasız kalması yeğdir*”^[4] sözü çok manidardır.

Ceza muhakemesinin amacı, maddi gerçeğin araştırılıp bulunmasıdır. Ancak, bu yapılırken insanlık onuru, hukukun temel ilkeleri daima göz önünde tutulmak gerekir. “*Maddi gerçek ne pahasına olursa olsun bulunmalıdır*” şeklinde bir ilke hukukumuzda bulunmamaktadır^[5]. Öyleyse ceza muhakemesinin amacı, insan hakları ihlallerine yol açmadan maddi gerçeğin araştırılıp bulunması,

[1] Füsün Sokullu-Akıncı, “*Mağdurun Korunması Ve Mağdur Hakları*”, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, 5-8 Nisan 2000, İzmir, İzmir Barosu Yayınları, 2000, s. 693.

[2] Çetin Özek, “*Suç Mağdurunun Korunması İle İlgili Bazı Sorunlar*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, S. 1-4, İstanbul, 1984, s. 14 ve 15.

[3] Veli Özer Özbek, *Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 1999, s. 108 ve 109.

[4] Belirten: Öztekin Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri*, C:1, 4. Bası, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1984, s. 377.

[5] Seydi Kaymaz, *Uygulamada ve Teoride Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı (Yasak) Deliller*, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1997, s. 87.

adaletin gerçekleştirilmesi ve hukuki barışın sağlanmasıdır^[6]. Bunun tersi yönündeki uygulamaların, devlet eliyle yeni suçların işlenmesine ve yeni mağdurların ortaya çıkmasına neden olacağı kuşkusuzdur.

Ne var ki, devletle sanık arasındaki bu güçlü ilişki, ceza yargılamasının taraflarından veya öznelere biri olan mağdurun unutulmasına ve onun arka planda kalmasına neden olmuştur. Devletin, faili cezalandırmak suretiyle görevini yapmış olduğuna ilişkin bu anlayışta mağdurun rolü suçu haber vermektan öteye gitmemektedir^[7]. Devlet, suçun mağduruna adeta bunun mağdurla fail arasında özel hukuk hükümlerini ilgilendiren bir ilişki olduğunu ve devletin buna karışamayacağını söylemektedir. Bu yaklaşımın adaletsiz olduğu açıktır^[8].

Mağdurun ceza muhakemesinde güvencesiz kalması 1970'li yıllarda fark edilmeye başlanmış, bu konuda Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler'in girişimleriyle kimi uluslararası anlaşmalar imzalanmış, anılan organlar kurumlar tarafından sözleşmeye taraf ülkelere bir takım önerilerde bulunulmuştur. Mağdurun mağduriyetinin giderilmesine yarayacak mekanizmalar yetersiz olmakla birlikte mağdur hakları sanık hakları azaltılmadan sağlanabilmelidir^[9]. Kuşkusuz burada, suç olgusu içinde mağdurun önem kazanmasına ve o yönde ihtiyaç olan değişime işaret eden, konuyu felsefi ve soyut tartışmalardan uzaklaştırarak bizzat suçlu ve mağdurlar üzerinde somut araştırmalar yaparak konunun önemini açığa çıkaran kriminoloji biliminin de hakkını teslim etmek gereklidir^[10].

Bu çalışmada, çağdaş ceza adaleti içinde mağdur hakları anlatım konusu yapılacak, mağdurun korunmasına ilişkin bazı uluslararası belgelere kısaca değinilerek 17.12.2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) yer alan mağdur hakları konusunda bilgi verilmeye çalışılacaktır.

[6] Bahri Öztürk, Veli Özer Özbek ve Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001, s. 31.

[7] M.Bedri Eryılmaz, "Bir İnsan Hakkı Olarak Türkiye Ve Diğer Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerinde Mağdurun Bilgilendirilme Hakkı", Polis Dergisi, Y. 4, S. 15, 1998, s. 45.

[8] Sulhi Dönmezer, "Devlet Ve Suç Mağduru İlişkisi", Onar Armağanı, İstanbul, Fakülter Matbaası, 1977, s. 184 ve 185.

[9] Sokullu, "Mağdurun Korunması Ve Mağdur Hakları", s. 693.

[10] Özek, "Suç Mağdurunun Korunması İle İlgili Bazı Sorunlar", s. 21.

I. GENEL OLARAK MAĞDURUN KORUNMASI

Bilindiği gibi, bir devletin yetki istismarını suç olarak yasaklayan ceza kanunlarının eylem veya ihmal yoluyla ihlal edilmesi nedeniyle, bireysel veya toplu olarak, fiziksel veya ruhsal biçimde yaralanma da dâhil olmak üzere manevi acılar çeken, ekonomik kayba uğrayan veya temel hakları esaslı bir biçimde zayıflayan ve bu suretle zarar gören kimseye “*mağdur*” denilmektedir^[11]. Ceza hukukunda mağdurun korunması, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi, mağdurun hakları ve mağdurun kişiliğinin korunması gibi konuları kapsamaktadır.

Geçmiş dönem uygulamalarına bakıldığında, klâsik ceza hukuku öğretisinde, mağdurun arka planda bırakıldığı ceza hukuku anlayışının hâkim olduğu bir yapı olduğu gözlemlenir. Özellikle XVIII. Yüzyılda, suçlar ilgi merkezi olmuşken, XIX. Yüzyılda failin temel alındığı, onun kişiliğinin ön plana geçtiği bir ceza hukuku anlayışı ile karşılaşılr. XIX. Yüzyılın sonlarında Lombrosso, Feri ve Garofalo'nun ve XX. Yüzyılın başlarında Kurt Schneiders'in suçun sebebini fail yoluyla açıklayan çalışmaları, XX. Yüzyılın tamamına yakınında egemen olan fail eğilimli, mağduru öteleyen bir ceza hukukunun ortaya çıkmasında ve hâkim duruma gelmesinde büyük rol oynamıştır. XX. Yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar hem ceza hukuku hem de ceza muhakemesi hukuku, tamamen fail merkezli bir eğilim taşımıştır. Ancak 1969-1975 yılları arasında ceza hukukundaki reform hareketleri de, yeniden topluma kazandırma, suç olmaktan çıkarma ve insanileştirme alanlarında kendini göstermiştir. Esasında yeniden topluma kazandırma anlayışı, daha çok faile dönük ve fakat mağduru kenarda bırakan bir eğilimin sonucudur. Bu durum temelde toplumsal savunma düşüncesinin kaynaklanmıştır. Anılan anlayışta cezanın amacı, suçluyu ıslah etmek ve onu yeniden topluma kazandırmaktır.

Mağdurun suçluya göre ikinci plana atılmasında, ceza hukukunun cezanın önleme amacını esas alan siyaseti de etkili olmuştur. Ayrıca cezanın önleme amacına ağırlık veren bir ceza hukuku anlayışı, mağduru görmemiş ya da görememiş; faili iyileştirmek, suçluyu ıslah etmek ve toplumsal yapıdaki genel norm bilincinin güçlendirilmesini amaçlamıştır. Bu anlayışa göre, mağduriyet, ceza hukukunun devreye girmesi için bir neden olarak kabul edilmemekte, olsa olsa gelecekte oluşabilecek mağduriyetlerin gerçekleşme olasılıklarında bir göstergedir.

[11] Birleşmiş Milletler'in 29 Kasım 1985 tarihli 40/34 sayılı “*Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu*” md. 1. Bkz.: Adalet Bakanlığı, İç Denetim Birim Başkanlığı, Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları, Haz. İsmail Tamer ve Erdiñç Yılmaz, 10 Temmuz 2013 Tarihli Rapor, Rapor No: 2013/3, s. 6.

İlk dönem itham yöntemlerinde suçluyu ceza mahkemesinde itham ve takip mağdura ait işlemlerdi. Daha sonraları, ceza adaleti devletleştirilerek, savcılık kurumu kurulmuştur. XIX. Yüzyılda ceza muhakemesi tamamen devlete ait bir hale getirilerek bu kurumun devletin cezalandırma yetkisinin kullanılmasına hizmet ettiği kabul edilmiştir. Soruşturma ve kovuşturma yetkisinin devlete geçmesinden sonra, ceza muhakemesinde medeni muhakemeden farklı olarak mağdurun yerini savcı almış; bu durum ise mağdur ikinci plana düşmesine ve neredeyse unutulmasına neden olmuştur.

Mağdur ceza muhakemesinde sadece bir tanık olarak görülmekte ve bu, bazı fiiller bakımından ikinci bir mağduriyete neden olmakta, bedensel zararlar yanında ruhsal açıdan da zarara neden olabilmekte, hatta özellikle cinsel suçlardan sonra mağdur toplum tarafından izole edilebilmektedir. Uzun süre failin yeniden topluma kazandırılması konusu üzerinde durulmuşken, mağdurun da yeniden topluma kazandırılması gerektiği hiç düşünülmemiştir. Böylelikle ceza yargılamasının merkezine sanık oturtularak birey olarak hep sanık ele alınmıştır. Öyle ki, hukuk devletinden söz edilirken bile, kavramlar hep sanık etrafında biçimlendirilmiştir.

Böylelikle de, ceza yargılamasında mağdurun varlığı göz ardı edilmiştir. Bunun temelinde ise, her suçun aslında toplumu huzursuz ettiği, cezalandırma yetkisinin devlette olduğu, asıl mağdurun devlet olduğu ve bir kamu hukuku dalı olarak ceza hukukunun, sadece cezalandırma ilkesiyle hareket edebileceği, ceza hukukunun koruma konusunun, devlete ait genel yarar veya toplumsal yarar olduğu, suçun, devletin koyduğu bir kuralın ihlali olup, koyduğu kuralara uyulması konusunda çıkarın sahibi olarak devletin, her suçun pasif öznesi olarak kabul edilmesi gerektiği düşüncesi yatmaktadır^[12].

Ancak günümüzde bu düşünce biçimi büyük ölçüde geçerliliğini yitirmiştir. Çünkü bu yaklaşım çağdaş devlet anlayışı, genelde hukuk, özelde ceza hukukunun ödeviyle bağdaşmadığı gibi çağdaş hukuksal değerlerin korunması anlayışıyla da bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla da, hizmet etmek ve birey lehine kullanılmasında görev almak anlamında devletin, toplumun ya da toplulukların taşıyıcılık ve temsilciliğini yaptığı tüm hukuksal değerlerin sahibinin yalnızca birey olduğu düşüncesi yaygındır^[13].

Diğer taraftan her suç toplumsal bir huzursuzluğa neden olmakta ise de, asıl mağdur haksızlık oluşturan fiile doğrudan maruz kalmış kişidir. Gerek ceza hukukunda ve gerekse ceza muhakemesi hukukunda mağdur, asıl taraflardan birisi olup, haksızlık oluşturan fiil nedeniyle uğramış olduğu mağduriyetinin,

[12] Veli Özer Özbek, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı, CMK İzmir Şerhi, Ankara, Seçkin yayıncılık, 2005, s. 894.

[13] Yener Ünver, Ceza hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003, s. 141 ve 142.

meydana gelen maddi ve manevi zararlarının giderilmesi gerekliliği bulunmaktadır. Ancak çoğunlukla sanığın mahkûmiyeti, mağduru tatmin etmemektedir. Mağdurun çoğu zaman suçlunun cezalandırılmasından daha çok, suç nedeniyle oluşan mağduriyetinin giderilmesi, zararlarının tazmin edilmesini beklediği herkes tarafından gözlenen bir olaydır.

Mağdur önceki dönem ceza yargılamasında bağımsız, kendine ait bir yeri bulunmayan, yargılama sürecine hiçbir etkisi olmayan, yargılama yönünden sadece gerçeğin ortaya çıkarılmasında bir obje, muhbir ve tanık olarak kabul edilmekte iken, günümüzde artık mağdur, aynı zamanda haksızlık oluşturan suç nedeniyle maddi ve manevi olarak zarara uğrayan bir kişi olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı, devletin cezalandırma yetkisi görmezden gelinmese da, ceza yargılamasında mağdurun menfaatleri de dikkate alınmak gerekir. Her suçun doğal ve zorunlu mağdurunun devlet olduğuna ilişkin yargı, yerindedir. Gerçekten de, suçun işlenmesi ile birlikte toplum düzeni bozulmuş olup, bunun tekrar eski halin getirilmesi devlete ait bir görevdir. Ancak, suçun asıl mağdurunun devlet olması, suçla korunan hukuksal yararı zedelenen gerçek ya da tüzel kişilerin göz ardı edilmesi sonucunu doğurmamalıdır. Ceza hukuku uzun yıllar tek taraflı davranarak, yalnızca sanıkla ilgilenmiştir. Mağdurun hakları ancak XX. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ele alınmaya başlanmıştır. Bununla birlikte, sanığın ve hükümlünün bir hukuk devletinde mutlaka sahip olması gereken haklarına dokunmadan, mağdurun korunması esas alınmalıdır^[14].

Mağduriyetin giderilmesi, faile aynen iade, maddi ve manevi tazminat gibi yükümlülükleri yerine getirerek yaptığı fiilin sonuçlarını giderebilme ve yeniden topluma dönme olanağı veren, böylece de mağdurun fiilden doğan zararlarını gidermek amacına hizmet ederek toplumsal barışın yeniden kurulmasını sağlayan ve sadece mağdurun değil, aynı zamanda failin de ceza hukukundaki etkinliğini artıran, her ikisini de daha aktif bir koruma kavuşturan bir ceza hukuku kurumudur.^[15]

Suç mağduru, II. Dünya Savaşı'ndan itibaren kriminolojik araştırmanın konusu olmaya başlamıştır. Bu konuda ki araştırmaların fazlalaşması ve derinleşmesi viktimoloji denilen bir bilim dalının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Viktimoloji, kurbanı ya da suç mağdurunu anlama çalışmalarını ifade eder. Suç sahnesini anlamaya çalışırken suç mağdurunun kişilik yapısı, tutumları, yaşam tarzı, alışkanlıkları ve bakış açıları hakkında detaylı bilgi sahibi olunması, suçun yakından incelenmesi ve değerlendirilmesinde oldukça önemli bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Bu konudaki bilgiler, eylemin neden bir başkasına

[14] Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2005, s. 252.

[15] Veli Özer Özbek, Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 1999, s. 42.

karşı değil de bu kişiye karşı işlenmiş olduğu sorusuna cevap teşkil edecek ve fail ile mağdur arasındaki ilişki ortaya çıkarılabilecektir. Kriminoloji ve viktimoloji bilimlerinde yapılan çalışmalar sonucunda mağdurun korunması ve mağduriyetin giderilmesi konusunda çeşitli sistemler ortaya atılmıştır. Bunların bazıları teklif aşamasında kalırken kimileri geçmişte uygulanmış ve kimileri de halen uygulanmaktadır. Anılan sistemleri şu şekilde sıralayabiliriz: Tazminat ve para cezası kasası sistemi, tazminatın cezaya mahsubu, kanuni olanakların şarta bağlanması, devletin hakkından feragati, müteselsil sorumluluk, imtiyazlı alacak, hapisle tazyik, kanuni tahfif sistemi, mecburi çalışma, mecburi sigorta sistemi ve fail-mağdur uzlaşması. Çalışmanın kapsamını aşması nedeniyle bu konulardan söz edilmeyecektir.^[16]

II. MAĞDURUN KORUNMASI İLE İLGİLİ BAZI ULUSLARARASI BELGELER

Kuşkusuz mağdur haklarının korunması ve geliştirilmesi konularıyla ilgili olarak çok sayıda uluslararası belgeden söz edilebilir. Ancak, bütün bu belgelerin değerlendirme konusu yapılması, bu çalışmanın sınırlarını aşacağından, sadece 29 Kasım 1985 tarihli Birleşmiş Milletler Deklarasyonu ve Avrupa Konseyi tarafından yapılan çalışmalar sonucu oluşturulan bazı uluslararası belgeler anlatım konusu yapılacaktır. Anılan uluslararası belgelerin ilki BM Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu'dur.

A. Birleşmiş Milletler'in 29 Kasım 1985 tarihli 40/34 sayılı "Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu"

26 Ağustos-6 Eylül 1985 tarihleri arasında gerçekleştirilen, "Suçların Önlenmesi ve Suçluların Tedavisi" konulu BM 7. Kongresi, mağdurların dört temel hakkına vurgu yapan bir deklârasyonla sonuçlanmıştır. Dünya Viktimoloji Teşkilatı'nın çabalarıyla yayınlanmış bu deklârasyonda mağdurların; Ceza muhakemesinde adil işlem hakkı, meydana gelen zararlı durumun eski hale iadesi hakkı, meydana gelen zararın tazmini hakkı ve mağdurların yardım ve uygun tedavi hakkı gibi haklara vurgu yapılmıştır. Ayrıca, anılan deklârasyonda,

[16] Ancak bu konuda geniş bilgi için bakılabilir: Heinz Schöch, "Mağdurun Korunması-Ceza Usul Hukuku Reformu Düşüncelerinin Sınanması", (Çev: Ayşe Nuhoglu), Suç Politikası (Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi: 5), Ankara, Seçkin Yayınevi, 2006, s. 117-132.

mağdura saygı ve şefkatle davranılması, bilgi verilmesi, hukuki yardım ve koruma hizmetlerinin sunulması gerektiği de vurgulanmıştır.^[17]

B. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 1977 Tarihli ve 27 Sayılı Tavsiye Kararı

1977 Tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 27 Sayılı Tavsiye Kararına göre, suçtan zarar görenin herhangi bir tazminat alamaması halinde Devlet, bir suç sebebiyle ciddi bir şekilde yaralanan kişiyi ve bir suç sebebiyle ölen kişinin de yakınlarını en azından tazminat kapsamına almalıdır.^[18]

C. Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi 24 Kasım 1983 tarihinde imzalanmıştır. Bu sözleşme bütün suçları kapsamamakta ve fakat sadece şiddet suçlarından mağdur olanlar bakımından uygulanabilmektedir.

Buna göre, zararlarının tazmini hakkına sahip olanlar; vücuduna veya sağlığına dönük ciddi yaralar alanlar ve bu tip suçlardan dolayı hayatlarını kaybedenlerin yakınlarıdır. Tazminata esas olacak zararlar; gelir kaybı, tıbbi masraflar, hastane masrafları, cenaze masrafları ve bakılmakla yükümlü bulunanların nafaka kaybı olarak düzenlenmiştir.^[19]

D. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin R (85) 11 Sayılı Tavsiye Kararı

28 Haziran 1985 Tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin 11 Sayılı Tavsiye Kararına göre, sözleşme ile; polis bakımından; polis mağdurlara sempatik, yapıcı ve rahatlatıcı davranacak şekilde eğitilmesi gerektiğine vurgu yapıyor. Polis, mağdurlara maddi, tıbbi ve psikolojik yönden yardım alabilecekleri resmi ve özel kurumlar hakkında bilgi vermelidir. Ayrıca polisin mahkemeye sunduğu soruşturma dosyasında, mağdurların uğradığı zarar

[17] Özbek, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, s. 117 ve 118; Adalet Bakanlığı, İç Denetim Birim Başkanlığı, Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları, Haz. İsmail Tamer ve Erdiç Yılmaz, 10 Temmuz 2013 Tarihli Rapor, Rapor No: 2013/3, s. 6.

[18] Özbek, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, s. 111.

[19] Özbek, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, s. 112 ve 113.

ve kayıplar konusundaki bilgiler mümkün olduğunca açık ve tam olmalıdır. Soruşturma Bakımından; Savcılık, fail hakkında kamu davası açıp açmama konusunda, mağduriyetin giderilip giderilmediğini göz önünde bulundurmalıdır. Mağdur bakımından; Muhakemenin tüm aşamalarında, mağdurun kişisel konumu, hakları ve onuru ihlâl edilmemelidir. Şayet mağdur bir çocuk veya zihinsel özürlü birisi ise, ifadesi velisi, vasisi veya bakmakla yükümlü olan kişilerin bulunduğu bir ortamda alınmalıdır.^[20]

Yargılama bakımından; mağdur, muhakemenin tüm aşamalarında bilgilendirilmelidir. Ceza mahkemelerinin tazminata hükmedebilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bunun yanında, “erteleme” ve “şartla salıverme” hallerine karar verilmeden önce de mağduriyetin giderilmesi göz önünde bulundurulmalıdır. Uygulama bakımından; tazminat ödemelerine, diğer para cezaları karşısında öncelik tanınmalıdır.

Mağdurun kişiliğinin korunması bakımından; gerek hazırlık soruşturmasında, gerekse son soruşturmada, mağdurun özel hayatının gizliliğine ve onurunun korunmasına dikkat edilmelidir. Suçun niteliği, mağdurun kişiliği, mağdurun kişisel durumu ve güvenliği gerekli kılıyorsa, duruşma basına kapatılmalı, şahsi bilgilerinin açıklanması sınırlandırılmalıdır. Gerekirse mağdurun ismi gizli tutulmalıdır. Özellikle organize suçlarda ve gerekli hallerde, failin mağdura ve ailesine yöneltebileceği tehdit ve misilleme ihtimallerine karşı etkin bir koruma sağlanmalıdır. Bütün bunların yanında üye ülkelere, mevzuatlarında arabuluculuk ve uzlaştırma müesseselerine de yer vermeleri önerilmektedir.^[21]

E. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında R (87) 21 Sayılı Tavsiye Kararı

17 Eylül 1987 Tarihli Mağdura Yardım Edilmesi Ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 21 Sayılı Kararı ile üye devletlere bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler, mağduriyete yönelik genel siyasetlerle ilgilidir.

Bu kararda vurgulanan önerileri; Mağduru koruma programları ve bu konuda yapılacak araştırmaları desteklemek, bu konuda kamuoyunu bilinçlendirmek, mağdura yardım edebilecek kamu ve özel hizmetleri tanımlamak, mağdur ve ailesine yönelik koruma sağlamak, mağdura tıbbi, psikolojik, sosyal ve maddi yardımda bulunmak, mağduru hakları konusunda bilgilendirmek, hukuki yardım sağlamak, zararların etkin bir şekilde tazminini sağlayacak düzenlemeler yapmak, personeli eğitmek, mağdurların rızası olmadan üçüncü şahıslara bilgi verilmesini engellemek, mağdurun çıkarlarını geliştiren ulusal örgütleri

[20] Özbek, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, s. 114.

[21] Özbek, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, s. 115 ve 116.

desteklemek, mağdurun daha fazla zarar görmesini engelleyecek tedbirler almak, korku ve güvensizliği engellemek, sigortaları mağdurların ihtiyaçlarına göre daha etkin hale getirmenin yollarını araştırmak ve fail ile mağdur arasındaki arabulmayı sağlamaya yönelik projeleri desteklemek şeklinde sıralayabiliriz.^[22]

F. XIX. Avrupa Konseyi Kriminoloji Kongresi Sonuç ve Tavsiyeleri

26-29 Kasım 1990 tarihlerinde Strazbourg'da düzenlenen “*Yeni Sosyal Stratejiler ve Ceza Adalet Sistemi*” Konulu XIX. Avrupa Konseyi Kriminoloji Kongresi'nde benimsenen sonuç ve tavsiyeler arasında, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine dair konular da yer almaktadır. Buna göre; “*ceza adaleti sistemine iş akışını sınırlamak üzere hukuki ve yapısal tedbirler kadar, ihtilafları halledici cezai olmayan araç ve tedbirlere de başvurulmalıdır*”.^[23]

G. Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin 15 Mart 2001 Tarihli Konsey Çerçeve Kararı^[24]

Bu çerçeve kararına göre; mağdur, doğrudan üye ülkenin ceza kanunu ihlal niteliği taşıyan eylem ve ihmalleri sonucu bedensel ya da zihinsel zarara uğramış, duygusal çöküntü ya da ekonomik kayba uğramış tabii bir şahıstır (md.1/a). Ceza muhakemesi, uygulanabilir olan ulusal hukuka uygun olarak yorumlanırken, Muhakeme, ceza muhakemelerine ek olarak, mağdurların davalarıyla ilgili cezai süreçten önce, bu süreç sırasında ya da daha sonra herhangi bir yetkili, kamu hizmeti ya da mağdur destek kuruluşlarıyla yaptıkları bütün temasları kapsayarak geniş bir şekilde yorumlanır (md.1/c). Ceza davalarında arabuluculuk, yetkili bir şahsın aracılık etmesiyle mağdur ile suçu işleye arasında bir sonuca ulaşmak için ceza muhakemelerinden önce ya da bu işlemler sırasında yapılan araştırma olarak yorumlanır (md.1/d).

Bütün üye devletler, mağdurların, sahip oldukları ceza hukuk sistemlerinde gerçek ve uygun bir rol almalarını güvence altına alarak, işlemler süresince kişilerin itibari için mağdurlara saygılı bir şekilde davranılmasını sağlamak için her türlü çabayı sarf eder ve özellikle ceza muhakemeleri sırasında mağdurların hak ve meşru çıkarlarını korumakla yükümlüdür (md.2). İşlemler süresince mağdurların ifade verme ve delil sunma olanakları güvence altına alınır ve onların sadece ceza muhakemeleri dahilinde sorgulandığı güvence altına alınmak için gerekli tedbirler alınır (md.3). Üye devletler mağdurların

[22] Özбек, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, s. 116 ve 117.

[23] Mustafa Tören Yücel, “*Yeni Sosyal Stratejiler ve Ceza Adalet Sistemi*”, YASA, Ocak 1991, s. 14 vd.

[24] Karar metni için bkz.: Adalet Bakanlığı, Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Ceza Arabuluculuğu Eğitim Kitabı, Ankara, 2009, s. 154-160.

kanun infaz kurumlarıyla ilk temaslarından itibaren uygun görülen yerlerde ve olanak olduğu kadar ortak olarak anlaşılan dillerde kendi çıkarlarının korunması için, ilgili bilgilerden faydalanma hakkını güvenceler (md.4). Mağdurlar ceza muhakemelerinin ilgili aşamaları hakkında bilgi sahibi olmalarını ya da bu işlemler sırasında ortaya çıkabilecek iletişim eksikliklerinin giderilmesi için gerekli tedbirleri almalıdır (md.5). Yine, bu anılan yardımlardan mağdur ücretsiz olarak yararlandırılır (md.6).

Mağdurların ceza muhakemeleri sırasında belirli zaman sınırlamaları içinde suçlulardan tazminat almalarını güvenceler, (md.9/1) ve ceza davalarında arabuluculuk teşvik edilir (md.10/1). Her üye devlet, ikamet ettiği farklı bir üye devlette bir suça maruz kalan mağdurun, suçun işlenmiş olduğu üye devlete ya da ciddi bir suç durumunda başka bir devlete şikayette bulunmak istemiyorsa kendi ikamet ettiği devletin yetkili makamlarına bu konuda şikayette bulunmasını güvenceler (md.11/2).

III. CEZA MUHAKEMESİNDE MAĞDUR HAKLARI

Doktrinde mağdur hakları genel olarak; aydınlanma hakkı ki; bu soruşturma başında bilgilendirilme hakkı ve soruşturma ve kovuşturmanın gidişatı hakkında bilgi edinme hakkını kapsar, dosya inceleme hakkı, avukat yardımından yararlanma hakkı, tanık-mağdurun korunması, mağdurun özel hayatına ve haysiyetine saygı duyulmasını isteme hakkı şeklinde belirlenmiştir.

5271 sayılı CMK'nda, mağdurun soruşturma ve kovuşturma evresinde hakları genişletilerek muhakemede daha fazla söz sahibi olması sağlanmıştır. Kanunda mağdur hakları soruşturma ve kovuşturma evreleri için ayrı ayrı belirlenmiştir. Buna göre mağdurun soruşturma evresindeki hakları:

Delillerin toplanmasını isteme hakkı, belge örneği isteme hakkı, avukat isteme hakkı, soruşturma belgelerini ve muhafaza altına alınan eşyayı inceletme hakkı, Cumhuriyet Savcısının, kavuşturmaya yer olmadığına ilişkin kararına karşı itiraz hakkıdır. (CMK md.234/1-a)

Mağdurun kovuşturma evresindeki hakları ise: Duruşmadan haberdar edilme hakkı, kamu davasına katılma hakkı, tutanak ve belgelerden vekil aracılığı ile örnek isteme hakkı, tanıkların davetini isteme hakkı, vekili yoksa Baro tarafından kendisine avukat atanmasını isteme hakkı, davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma Hakkıdır. (CMK md.234/1-b) Ayrıca, mağdurun aydınlanma hakkı da bulunmaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde bunlar kısaca anlatım konusu yapılacaktır.

A. Mağdurun Soruşturma Evresindeki Hakları

1. Delillerin Toplanması İsteme Hakkı

Deliller soruşturma evresinde toplandığından, delillerin toplanmasını isteme hakkı da bu evrede tanınan haklar arasında sayılmıştır. Mağdur toplanmasını istediği delilleri varsa, bunları adli kolluğa veya Cumhuriyet savcısına bildirmelidir.

2. Belge Örneği İsteme Hakkı

Mağdur, soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme hakkına sahiptir. Belge örneği verilmesini, soruşturmanın gizlilik ve amacını bozup bozmayacağını takdir ve değerlendirme yetkisi bu evrede Cumhuriyet savcısına aittir.

3. Avukat İsteme Hakkı

5271 sayılı Kanunun md. 234/2 ye göre; mağdur ile şikâyetçi, vekili yoksa baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme hakkına sahiptir. Mağdur, on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da söylemek istediklerini ifade edemeyecek derecede malul olur ve bir vekili de bulunmazsa, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilecektir.

Tasarıdaki düzenleme ise şu şekilde idi:

“Suçun mağduru ile şikâyetçinin hakları:

Madde 246: Suçun mağduru ile şikâyetçinin hakları şunlardır:

1. Soruşturma evresinde;
 - a. Delillerin toplanmasını isteme,
 - b. Soruşturmanın gizlilik ve selametini bozmamak koşuluyla cumhuriyet savcısından belge örneği isteme,
 - c. 153. maddeye uygun olmak koşuluyla avukatı ile soruşturma belgelerini ve el konulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme,
 - d. Cumhuriyet savcısının kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararına kanunda yazılı usule göre itiraz hakkını kullanma.
2. Kovuşturma evresinde;
 - a. Duruşmadan haberdar edilme,
 - b. Kamu davasına katılma,
 - c. Dava konusu ve niteliği elverişli olmak koşuluyla katıldığı kamu davasında kişisel hak isteminde bulunma,
 - d. Tutanak ve belgelerden örnek isteme,
 - e. Tanıkların davetini isteme,
 - f. Avukatı yoksa, 251. madde gereğince katılan sıfatıyla baro tarafından kendisine avukat atanmasını isteme,

g. Davaya katılmış olma koşuluyla, davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma.

Bu haklar, suçun mağdurları ile şikayetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağa kaydedilir.

Katılanın Hakları:

Madde 251: Suçtan zarar gören, maddi ve hukuki durumu itibariyle yararlarını yeteri kadar koruyacak durumda değilse, davaya katıldığında, istemi üzerine ücreti 157. madde gereğince ödenecek bir avukatın atanmasına mahkemece karar verilebilir. Bu istem davaya katılma iradesinin açıklanmasından önce de yapılabilir. Bu husustaki karar, esas hakkındaki hükmü verecek mahkeme tarafından alınır.

Katılan on sekiz yaşını doldurmamış ya da sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malül olup, bir avukatı da bulunmazsa, istemi aranmaksızın avukat atanır”.

Görüldüğü üzere Tasarı’da, mağdur veya şikâyetçiye, soruşturma devresi için avukat görevlendirilmesini isteme imkanı tanınmamış, kovuşturma devresinde ise bu hak, maddi ve hukuki imkanları itibariyle, yararlarını yeteri kadar koruyamayacak durumdaki şahıslara tanınmıştı.

Düzenlemenin Amacı:

CMK, Tasarı’daki bu düzenlemeyi değiştirerek yasalarmış; hüküm yeni haliyle müştekiye, talebi halinde hiçbir şart aranmaksızın vekil tayini mümkün kılmış, 234. maddenin 2. fıkrasında belirtilen hallerde ise, istemi aranmaksızın vekil görevlendirileceği belirtilmiştir. Bu düzenlemenin, kişisel iddiayı güçlendirmeye yönelik olduğu yönünde görüşler ileri sürülmektedir. Diğer taraftan zaten suçtan zarar görmüş ve mağdur durumda bulunan şahsın, hazırlık aşamasında, bir de sanık müdafii ile karşılaşması durumunda, daha da mağdur duruma düştüğünü belirtilerek, getirilen düzenlemenin olumlu olduğu da söylenebilir. Yani bu son görüşe göre asıl amaç, kişisel iddiayı güçlendirmek değil; sanığa avukat görevlendirildiği halde, mağdur için atanmamasının yarattığı dengesizliği ortadan kaldırmak, mağduru bu suretle korumaya almaktır.

4. Soruşturma Belgelerini ve Muhafaza altına alınan Eşyayı İnceleme Hakkı

Mağdur, vekili aracılığıyla soruşturma belgelerini ve el konulan ve muhafaza altına alınan eşyayı incelemek isteyebilir. Müdafinin muhafaza altına alınmış delileri incelememesi, kovuşturma evresinde olanaklı iken (CMK md.153/4), mağdur vekili, soruşturma evresinde de, el konulan ve muhafaza altına alınan eşyayı incelemek isteyebilir. Ancak, bunun için, Cumhuriyet savcısının isteme üzerine sulh ceza hakimi tarafından bir kısıtlama kararı verilmemiş olması gerekmektedir.

5. Cumhuriyet Savcısının, Kavuşturmaya Yer Olmadığına İlişkin Kararına Karşı İtiraz Hakkı

Mağdur, Cumhuriyet savcısının, kavuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararına kanunda yazılı usule göre itiraz hakkına da sahiptir. Cumhuriyet savcısının kavuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararı suçtan zarar görene bildirilir; kararda itiraz hakkı, süresi ve itiraz mercii bildirilir. (CMK md.172/1)

B. Mağdurun Kovuşturma Evresindeki Hakları

1. Duruşmadan Haberdar Edilme Hakkı

CMK md.234'de, mağdurun duruşmadan haberdar edilmesi bir hak olarak düzenlenmiştir. Mahkeme iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü belirler ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağırır. (CMK md.175/2) Mağdur, mahkeme başkanı veya hakimi tarafından çağrı kağıdı ile çağrılıp dinlenir. Bu konuda yapılacak çağrı bakımından tanıklara ilişkin düzenlemeler uygulanır. (CMK md.233)

2. Kamu Davasına Katılma Hakkı

Mağdurun kovuşturma evresindeki haklarında birisi de, kamu davasına katılmadır. Mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikayetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler. (CMK md.237/1) Katılma, kamu davasının açılmasından sonra mahkemeye dilekçe verilmesi veya katılma istemini içeren sözlü başvurunun duruşma tutanağına geçirilmesi suretiyle olur. (CMK md.238/1)

3. Tutanak ve Belgelerden Vekil Aracılığı ile Örnek İsteme Hakkı

Daha önce söz edildiği gibi, mağdur, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısından bizzat belge örneği isteyebilirken, kovuşturma evresinde bu haklarını ancak vekilleri aracılığıyla kullanabileceklerdir. Dolayısıyla da, vekili olmayan ve vekil talebinde de bulunmayan mağdurun böyle bir hakkı bulunmamaktadır. Mağdurun dosyadan doğrudan örnek alma hakları da bulunmamaktadır. Ancak, mağdur dosyadan bizzat belge alabilmelidir.^[25]

[25] Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar", HPD, S.7, Temmuz 2006, s.148.

4. Tanıkların Davetini İsteme Hakkı

Mağdurun kovuşturma evresindeki hakları arasında sayılan tanıkların davet edilme istemi hakkı (CMK md.234/1-b), CMK md.178'de öngörülen usul ile kullanılabilir.

CMK md.178'e göre, mağdur, katılan sıfatıyla, mahkeme başkanı veya hakimden, tanık veya uzman kişi çağrılmasını dilekçe ile isteyebilir. Bu istem reddedilirse, katılan, o kişileri mahkemeye kendisi getirip, duruşmada dinletebilir.

Görüldüğü gibi, CMK md.178'de mahkeme başkanı veya hakimden tanık veya uzman kişi çağrılmasını dilekçe ile isteyebilme ve bu istem reddedildiğinde, o kişileri mahkemeye bizzat getirip dinletebilme hakkı sadece 'katılan'a tanınmıştır. CMK md.234'de öngörülen mağdurun kovuşturma evresindeki hakları arasında sayılan tanıkların davet edilmelerini isteme hakkına ilişkin hüküm ile md.178 hükmü arasında çelişki var gibi görünmektedir. Bu halde, md.234'de mağdurun kovuşturma evresindeki hakları arasında sayılan tanıkların davet edilmelerini isteme hakkına ilişkin düzenlemeyi özel bir hüküm olarak kabul edip, henüz katılan sıfatını almasa da, mağdurun da, mahkeme başkanı veya hakimden, tanık çağrılmasını isteme hakkı bulunduğunu kabul etmek gerekir. Ancak, bu hak, mahkeme başkanı veya hakimden, sadece tanığın çağrılmasını isteme ile sınırlıdır. Çünkü, bu isteğin reddi halinde tanığı mahkemeye bizzat getirip dinletebilmek için 'katılan' olmak gerekmektedir.^[26]

5. Vekili Yoksa Baro Tarafından Kendisine Avukat Atanmasını İsteme Hakkı

Mağdur, soruşturma evresinde olduğu gibi, kovuşturma evresinde de, vekili yoksa, baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme hakkına sahiptir. Mağdur, hukuki yardımından yararlanacağı bir avukat görevlendirilebilmesi için, vekillerin bulunmaması ve kendilerine bir avukat görevlendirilmesini istemeleri gerekmektedir. Ancak, mağdur, on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malül olur ve vekili de bulunmazsa, istem aranmaksızın bir vekil görevlendirilmek gerekir. (CMK md.234/2)

6. Davayı Sonuçlandıran Kararlara Karşı Kanun Yollarına Başvurma Hakkı

CMK md.260/1'e göre; "*Hakim ve mahkeme kararlarına karşı Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve bu kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette*

[26] A.e., s. 148.

suçtan zarar görmüş bulunlar için kanun yolları açıktır.” CMK md.234/1-b'nin 6 numaralı alt bendinde ise, davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma, davaya katılmış olma şartına bağlanmıştır. İlk bakışta, iki madde arasında bir çelişki varmış gibi görünmekle beraber, md.260'da geçen “*katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar*”¹, md.237/1 kapsamında katılma hakkı bulunduğu halde, duruşmadan haberdar edilmemiş olması nedeniyle davaya katılma hakkını kullanamamış kişiler olarak anlamak gerekir. Dolayısıyla da, böyle kişilerin de, davaya katılmamış olsalar bile, kanun yollarına başvurma hakkı bulunmamaktadır. Anılan iki madde hükmü, bu şekilde telif edilerek uygulanmak gerekir.

7. Mağdurun Aydınlanma Hakkı

CMK md.234/3'de, maddede yazılı hakların, suçun mağdurları ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanacağı ve bu hususun tutanağa geçirileceği düzenlemesi yer almaktadır. Bu düzenleme, hakların öğrenilmesi açısından önemli olmakla birlikte eksi olduğu, çünkü, mağdur veya şikâyetçinin Cumhuriyet savcısı ve mahkeme başkanı ya da hakimi tarafından çağrılıp dinlenebileceğine ilişkin md.233/1 düzenlemesi dikkate alındığında, aydınlatma yükümlülüğünün ancak çağrılan mağdur ya da şikâyetçinin gelmesi anında ve sadece Cumhuriyet savcısı ve mahkeme başkanı ya da hakimi için geçerli olacağı, oysa, aydınlatma yükümlülüğünün suçun işlenmesinden hemen sonra mağdur ve şikâyetçiyle ilk temasa geçen görevli (kolluk) için de geçerli olması gerektiği dile getirilmektedir.^[27]

Mağdur ile şikâyetçi, hakları ile ilgili olarak yazılı veya sözlü olarak bilgilendirilebilir ya da aydınlatılabilir. Bu haklar CMK md.234'de sayılan haklardır. Bunların yanında, madde düzenlemesinde, mesela, mağduriyetin giderilmesi, konusunda hangi kanuni olanakların bulunduğu ve bunların hangi yollara başvurularak kullanılabileceği ve mahkemenin gidişatı hakkında kendisine bilgi verilmesi gibi haklara da açıkça yer verilmesi daha yerinde olurdu.

[27] Veli Özer Özbek, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı, CMK İzmir Şerhi, s. 895, ve 896.

SONUÇ

İşlenmiş olan bir suçun ortaya çıkardığı durumun, sadece fail ve devlet arasında kabul edilmesi, ikisi arasında güçlü bir ilişki kurulması ve mağdurun tamamen kaderine terk edilmesinin yanlışlığı günümüzde anlaşılmıştır. Artık mağdur da bu ilişkinin içinde etkili bir role sahip olmalıdır. Failin ıslah edilmesi ve tekrar topluma kazandırılması önemlidir. Fakat mağdurun suç sebebiyle yaşadığı kötü tecrübenin getirdiği psikolojik, sosyal ve ekonomik zararların düzeltilmesi ya da en azından tamir edilmesi de mağdurun topluma kazandırılabilmesi için gereklidir.

Devlet, ülkesinde yaşayan bireyleri korumakla, onların ülkede huzur ve barış içinde yaşamalarını sağlamakla görevli olduğuna göre, devletin bizzatıhi suçtan zarar gören kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesine katılması gerekmektedir. Bu katılma, yapılacak olan bir düzenleme ile belirli suçlar için belirli sınırlar dahilinde yapılabilir.

2004 ve 2006 yıllarında ceza hukukunda yapılan bir dizi reform çalışması ile TCK, CMK ve TMK'da mağduriyetin giderilmesi ile ilgili hükümlere oldukça fazla yer verilmiştir. Anılan tarihlerden öncesi yürürlükteki mevzuat mağdur hakları konusunda çok yetersizdi. Dönmezer, yürürlükten kalkan eski TCK'nun mağduriyeti giderme konusundaki yetersizliğini, TCK'nun mağdurun korunmasını bir ilke olarak kabul etmeyen klasik doktrinin etkisi ile kaleme alınmasına bağlamış, bu nedenle ceza uygulamasının mağdurun yararına sonuç vermediğini vurgulamıştır.^[28] Ancak, yeni mevzuat büyük ölçüde, oldukça çağdaş ve ihtiyaçları karşılar nitelikte kaleme alınmıştır.

Diğer taraftan, birçok suçun mağdurunun bazı sebeplerle mağduriyete boyun eğdikleri, dolayısı çoğu suçun ve mağdurun istatistiklerde gözükmediği bilinmektedir ve bunlara suçların kara (karanlık) sayısı denilmektedir.^[29] Bazı suçların ortaya çıkmamasının en önemli sebeplerinden birisinin ceza adalet sistemine olan güvensizliktir. Kuşkusuz bu güvensizliği ortadan kaldırmak için ise, adalet sisteminin etkin kılmak gerekir. Dönmezer'e göre, sistemin etkinliğinin sağlanabilmesi için; ilk önce, suç işleyenin mutlaka yakalanarak adaletin önüne getirilmesi (Muhakkaklık) gerekmektedir ki, bu görev kolluğundur. İkinci olarak dil, din, ırk, cinsiyet, etnik köken gibi unsurların değil, adaletin sırf hukukun esaslarına göre ve eşitlik ilkesi içinde tesis edilmesi (Kesinlik) gereklidir. Üçüncü olarak, sistemin olayı sonuca ulaştırmasında makul süreyi aşmaması (Sürat) gerekir. Ve son olarak, sanığın suçsuzluk karinesinden tam olarak yararlandığı

[28] Sulhi Dönmezer, "Türk Ceza Kanunu Ön Tasarısı-(Genel Sunuş)", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları, (Ocak-Nisan 1987), C.2, S.1, s. 13.

[29] Tülin G. İçli, Kriminoloji, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 2001, s.150.

(Dürüst yargı) bir adalet sistemi tesis edilmelidir.^[30] Günümüzde artık, “*Islah edici*” ceza adaleti anlayışının amaçlara götürmediği ve mağduru arka plana ittiği göz önünde bulundurularak, suç fiilinin yol açtığı kayıplar üzerinde yoğunlaşan “*onarıcı*” ceza adalet anlayışının kabul edilmesi de mağdurların durumlarını düzeltmek adına kökten bir değişim ve gelişim sağlayabilir.

Mağduriyetin giderilmesi, en başta mağdurun içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurularak, özellikle polis ve savcının mağdurla olan ilişkilerinde nazik, hoşgörülü ve ona yardım edileceğini hissettirecek şekilde güven vermesiyle başlamalıdır. Daha sonra yasal düzenlemeler getirilen olanakların en ileri seviyede uygulanması ile devam etmelidir.

[30] Sulhi Dönmezer, “*Ceza Adaleti Reformu*”, Yeni Türkiye-Yargı Reformu Özel Sayısı, (Temmuz-Ağustos 1996), Y.25, S.10, s. 555 ve 556.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı, İç Denetim Birim Başkanlığı. Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları, Haz. İsmail Tamer ve Erdinç Yılmaz, 10 Temmuz 2013 Tarihli Rapor, Rapor No: 2013/3.
- Adalet Bakanlığı, Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Ceza Araboluculuğu Eğitim Kitabı, Ankara, 2009.
- Dönmezer, Sulhi. "Ceza Adaleti Reformu", Yeni Türkiye-Yargı Reformu Özel Sayısı, (Temmuz-Ağustos 1996), Y.25, S.10.
- Dönmezer, Sulhi, "Türk Ceza Kanunu Ön Tasarısı-(Genel Sunuş)", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları, (Ocak-Nisan 1987), Cilt:2, Sayı:1.
- Dönmezer, Sulhi. "Devlet Ve Suç Mağduru İlişkisi", Onar Armağanı, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1977.
- Eryılmaz, M.Bedri. "Bir İnsan Hakkı Olarak Türkiye Ve Diğer Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerinde Mağdurun Bilgilendirilme Hakkı", Polis Dergisi, Y.4, S.15, 1998.
- Kaymaz, Seydi. Uygulamada ve Teoride Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı (Yasak) Deliller, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 1997.
- Koca, Mahmut ve İlhan Üzülmöz. "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar", HPD, S.7, Temmuz 2006.
- Kunter, Nurullah ve Ferudun Yenisey. Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004.
- İçli, Tülin G. Kriminoloji, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2001.
- Özbek, Veli Özer. Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1999.
- Özbek, Veli Özer. Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı, CMK İzmir Şerhi, Ankara: Seçkin yayıncılık, 2005.
- Özbek, Veli Özer. Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1999.
- Özek, Çetin. "Suç Mağdurunun Korunması İle İlgili Bazı Sorunlar", İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1-4, İstanbul, 1984.
- Öztürk, Bahri ve Veli Özer Özbek, Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001.
- Öztürk, Bahri ve Mustafa Ruhan Erdem. Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.
- Schöch, Heinz. "Mağdurun Korunması-Ceza Usul Hukuku Reformu Düşüncelerinin Sınanması", (Çev: Ayşe Nuhoğlu), Suç Politikası (Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi: 5), Ankara: Seçkin Yayınevi, 2006, ss.117-132.
- Sokullu-Akıncı, Füsün. "Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları", Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, 5-8 Nisan 2000, 1. Basım, (Büyük Efes Oteli-İzmir: İzmir Barosu Yayınları,2000).
- Tosun, Öztekin. Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C.1, 4. Bası, İstanbul: İstanbul Hukuk Fakültesi Yayınları, 1984.
- Ünver, Yener. Ceza hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.
- Yücel, Mustafa Tören. "Yeni Sosyal Stratejiler ve Ceza Adalet Sistemi", YASA, Ocak 1991.